Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

OM SLÆGTERNE DYSSEL, SPORMAND OG LEIEL OG SEGLET PAA IOHANNES EWALDS TESTAMENTE.

Af Harald Holck.

OM SLÆGTERNE DYSSEL, SPORMAND OG LEIEL OG SEGLET PAA JOHANNES EWALDS TESTAMENTE.

Af Harald Holck.

Holte 1954.

I Konservator Peter Lindes Bog "Ved Ewalds Grav" (1943), som tilfældig kom mig i Hænde, saa jeg en Tegning af Iohannes Ewalds Segl paa hans Testamente fra 1780, Aaret før hans Død.

Det viser et delt Skjold, i hvis 1.Felt ses en seksoddet Stjerne over 3 Strømme. Det 2.Felt er tværdelt; i dets øverste Felt ses en seksoddet Stjerne over 2 Bjælker, i det nederste en "vagtsom" Trane (med et kort Næb). Paa Hjelmen: 2 over en Stang krydsede Vinranker, hver med en Drueklase; ovenpaa Stangen en seksoddet Stjerne.

Med Undren saa jeg her et Vaaben, der var mig vel bekendt, idet jeg ejer et gammelt 3-sidet drejeligt Jernsignet (med et smukt gennembrudt Jernhaandtag), hvori et tilsvarende Vaaben er graveret. Jeg havde tidligere noteret, at Segl med dette Vaaben i Professor H.Storcks og Oberst F.Iuels Seglsamlinger var henført til Familien Dyssel.

Sammen med flere andre Signeter er mit nedarvet fra Kommandør Carl Christian Holck (1758-1816) og hans Hustru Henriette Lund (1776-1846). Hun var Datter af Prokurator Peder Lund (1736-91), der ved hendes Fødsel ejede Skivehus og senere tillige købte Kyø og Sebberkloster, og hans Hustru Marie Gleerup (1748-1805), hvis Forældre var Assessor Bagge Gleerup (1700-1750) til Sebberkloster og Henrica Margrethe Holst (ca.1711-92).

Sidstnævntes Søster Maren Grotum Holst (f.1703, + i Skive 1811), der i 1742 var blevet gift med daværende Borgmester i Viborg, senere Landsdommer og Etatsraad, Godsejer Arnoldus Christian Dyssel (1696-1763), var Gudmoder til Henriette Lund ved hendes Hjemmedaab paa Skivehus i 1776 og ligeledes til hendes tidlig afdøde Broder Bagge Christian i 1777.

En Søn af Landsdommer Dyssel og hans nævnte Hustru var Oberstløjtnant Arnoldus Dyssel (1747-1820), der var ugift; han var i 1796 Fadder, da Henriette Holcks Søn Ferdinand blev døbt i Bremerholms Kirke, og kom meget hos Kommandør Holcks. Det fremgaar af Breve fra Henriette Holck, at hun besøgte "den gamle oncle Dyssel" under hans

sidste Sygdom; da var vistnok hans 3 Søskende døde uden Børn.

Signetet kan have været glemt paa Skivehus eller Sebberkloster af Landsdommerens Hustru og senere være kommet til Henriette Holck efter hendes Moders Død, men det ligger maaske nærmere at antage, at hun først har faaet det efter Oberstløjtnantens Død. Der er ikke fundet nogen Forbindelse med Iohs.Ewald, og dette Signet viser sig da ogsaa at afvige fra Segltegningen, bl.a. ved, at Tranens Næb er ret langt, og i Udformningen af Hjelmklædet.

- Om det her omhandlede Vaaben er at bemærke, at det ikke er et rent Dyssel-Vaaben, men et Alliancevaaben, hvori Dyssel-Vaabenet er anbragt i 1.Felt, ligesom Hjelmtegnet er Dyssel-Slægtens, i hvis Segl dog Stjernen øverst i Hjelmtegnet i Reglen ikke findes. Det kan straks siges, at dette Vaaben ikke kan betegne Alliancen Dyssel-Holst. Dets 2.Felt er helt forskelligt fra et Ringsignet, der er nedarvet fra Fru Dyssels nævnte Søster Henrica Margrethe Gleerup, f. Holst; dette er mærket med Initialerne H.M.H. og viser et Skjold med en Fortunaskikkelse og over Skjoldet atter en Fortuna. Foruden Aftryk af dette Signet findes blandt Rigsarkivets borgerlige Segl under Holst Aftryk af et større Signet med samme Vaaben og Initialerne A.H.

I den i 1951 udkomne Bog af L.W.Dyssel og Vagn Dyssel: "Slægten Dyssel i Danmark gennem 300 Aar" siges det, at det fornævnte Alliancevaaben sandsynligvis er et Dyssel-Spormann-Vaaben, idet det oplyses, at Landsdommerens Fader Justitsraad Arnoldus Christian Dyssel (ca.1650-1714), der begyndte som Forvalter og Ridefoged og endte som Godsejer og Amtmand over Sejlstrup, Aastrup og Børglum Amter, i 1681 blev gift med Christiane Hannibaline Sophie Spormann (+ 1714), Datter af Borgmester Christian Spormann og Kirstine Mortensdatter Leiel.

- Under Forsøget paa at faa fuld Klarhed over Alliancevaabenets Mærker var det nødvendigt at orientere sig om de nævnte Slægter, og herunder fremkom der saa mange interessante Enkeltheder - og tvivlsomme Spørgsmaal -, at det syntes ønskeligt at give en mere omfattende Oversigt over disse Slægtsgrupper med deres ret indviklede Forhold (og nærmere Oplysninger om en Del af deres Medlemmer), hvorved der ogsaa blev Mulighed for yderligere Belysning af flere af/Problemerne. - Det kan iøvrigt allerede her bemærkes, at Alliancevaabenets Mærker viser sig at kunne give væsentlige Bidrag til Forklaringen af

flere Familieforhold.

Med Amtmand A.C.Dyssel (der havde 16 Børn) begynder den sikre Stamrække i denne Slægt. To af hans Sønner, Martin, f.ca. 169o, + 1746 som kar. Oberst, og Christopher, f.ca.1698, + 177o som fhv. Kaptajn, blev d.3.8.1716 adlet med Navnet Falkenskiold og fik et helt nyt, delvis "talende" Vaaben. Slægtens mest fremragende Mand er Martins Søn Seneca Otto Falkenskiold (1738-182o), en højtbegavet og energisk Officer, der fik en hurtig Karriere i dansk og fremmed Krigstjeneste; han blev hjemkaldt af Struensee og 1771 udnævnt til Oberst og Chef for Danske Livregiment. Men han blev revet med i Struensees Fald 1772 og dømt til livsvarigt Fængsel paa Munkholm. I 1776 blev han dog løsladt og landsforvist - og i 1788, da det trak op til Krig med Sverige, tilbagekaldt og udnævnt til Generalmajor, men kom ikke i Tjeneste, da Vaabenstilstanden var sluttet før hans Ankomst; han tog derefter varigt Ophold i Lausanne. Efter hans Død udkom paa Fransk hans værdifulde Memoirer (1826), oversat paa Dansk 1847. (Biografi i Dansk biogr. Leksikon).

I Dansk biogr. Leksikon omtales ogsaa Iohan Arndt Dyssel (1726-95), Provst og Sognepræst til Østofte, Landøkonom og Foregangsmand med Hensyn til Udskiftning og Oprettelse af Folkebiblioteker, og Iohan Arndt Dyssel (1798-1846), Professor ved Polyteknisk Læreanstalt, senere Lærer ved den militære Højskole og Direktør ved Raadvaddams Fabrikker.

Om Slægten, der tidligere har været omhandlet i flere Artikler i P.T., kan nu henvises til den fornævnte Bog: "Slægten Dyssel" og til Stamtavlen Falkenskiold i D.A.A. 1929.

Om den ikke uinteressante Slægt Spormand er der hidtil kun fremkommet spredte Oplysninger. Den bedst kendte af denne Slægt er den i Dansk biogr. Leksikon omtalte Magister Peder Spormand (16o8-67), der i 1635 blev Professor i Historie og Geografi ved Københavns Universitet. Han var en flittig og nidkær Lærer og havde et usædvanligt Overblik over Kronologien og Geografien. Under Svenskekrigen 1658-6o fik han Tidens Trængsler at føle, men viste sit medmenneskelige Sindelag ved "endog uden Evne" at støtte nødlidende Slægtninge og andre.

Han havde påbegyndt Udgivelsen af en Frederik II.s Historie, men Arbejdet blev afbrudt af Krigsbegivenhederne. I 1638 blev han gift med Sibylle Walstorp (Datter af Skibshøvedsmand, senere Lensmand paa Rækkestad Henning Walstorp, hvis Vaaben var en firtindet skraa Mur, og Bodil Galde, se D.A.A. 1928).

I Professor Rasmus Vindings "Regia Academia Hauniensis" (1665) læses følgende: Petrus Spormand editus est in lucem Helsingoræ an. 16o8 d.28.Septbr. Patrem habuit Iohannem Petræum, civitatis consulem: Matrem Margaretam Davidis f. feminam perhonestam. Utroque genere nobilissimas in Scotia attigit familias: ac paterno qvidem Spormandos: materno autem comites Perillustres Pætersen et Ræbin."

Ifølge V.Hostrup Schultz: Helsingørs Embeds- og Bestillingsmænd, findes der paa den ommeldte Tid ikke i Helsingør nogen Borgmester Iohannes Pedersen; men der nævnes en Hans Pedersen, som 16o9 blev Raadmand i Byen.

Han maa være den Handelsmand Hans Pedersen i Helsingør, der den 29.7.16o6 fejrede sit Bryllup paa Malmø Raadhus med en Datter af Borgmester David Pætersen (+ 1618) og Marine Rafn. (At denne Oplysning er bevaret, skyldes, at den senere Borgmester i Malmø Iacob Clausen, der var med ved Brylluppet - idet han da var Superkargo hos Hans Pedersen - kom i Trætte med en anden Gæst og i den Anledning blev stævnet til Raadstueretten). Der kan ikke være Tvivl om, at man her har Margrethe Davidsdatters Forældre, jfr. Vindings Omtale af "Pætersen et Ræbin"(Marine Rafns Fader Albert var Borgmester i Malmø). - En Datter af Hans Pedersen, Karina (+ 1627), blev gift med Handelsmand og "Stadshopmand" i Malmø Povl "Fectil" (+ 1644), der var Søn af Borgmester i Malmø Iacob Fectil (+ 1616) og Gesche Willumsdatter (+ 1637). (A.U.Isberg: "Bidrag til Malmö stads historia" II.a.p.83-86, 88,97-98, 122).

I Malmø finder man ogsaa Hans Pedersens Fader. Det er Peder Jensen Sporremager, der var Raadmand i 1562 og blev Borgmester 1582; han døde 1593. Hans Hustru Anne, med hvem han var blevet gift ca.156o, og Sønnen Hans overlevede ham. Anne, der tidligere havde været gift med Borgeren Frans Kock (Brodersøn af Borgmester Jørgen Kock), døde 16o4, og Sønnen Hans Pedersen var da Borger i Helsingør. Borgmester Peder Sporremager ejede de to vestligste Ejendomme i Kvarteret 28, Kronen; den ene tilhørte endnu 1558 Frans Kock, den anden købtes 1572; begge

blev solgt igen 1582. Peder Sporremager og efter ham hans Enke havde i Leje af Staden et af Strand-Taarnene med Kælder og et Stykke Jord langs Strandmuren. (A.U.Isberg II.a.p.78-79).

- Efter Hostrup Schultz blev Peder Svendsen (+ 1646, Skifte 1647), der i flere Perioder indenfor Aarene 1630 og 1645 var Borgmester i Helsingør, gift - se Rettelsen sidst i Bogen - med en Margrethe Davidsdatter (Skifte 1637) og havde med hende følgende Børn: 1) Hans Pedersen Spormand, 2) Bente, gift med kgl. Kommissarie i Landscrone Lauritz Jensen, 3) Christen Pedersen Trane, f.1626, 4) Albert Pedersen Spormand og 5) David Pedersen, Birkefoged i Taarnby.

At flere af Børnene kaldes Spormand, kunde tyde paa, at deres Moder først havde været gift med en Spormand,og Forholdet klarlægges helt gennem et Andragende af 15.3.1640 (Indlæg til Kancelliets Registranter), hvori Peder Svendsøn i Helsingør beklager sig over, at hans "Stiff-Sønn" Peder Spormand har faaet et kgl. Brev og Befaling til 4 navngivne Mænd i København om at foretage sig hans sl. Morfaders og Mormoders Regnskab for hans Formynderskab og Skifte efter hans sl. Fader, som havde fundet Sted mere end Aar og Dag, inden Peder Svendsen havde haft Bryllup med hans sl. Moder. Dette Regnskab og Formynderskab overtog Peder Svendsen efter hans sl. Morfaders Død, efter sin Hustrus, hans Moders store Begæring. Da Peder Spormands tilfaldne Arv var medgaaet til hans Studeringer og andre Fornødenheder, forstrakte han ham af sine egne Penge, saa at han kunde komme hjem fra Tyskland, og ogsaa efter hans Hjemkomst. Peder Spormands sl. Morfader havde givet hans sl. Moder Afkald d.2. 8.1610, og han havde ogsaa selv d.1.Maj 1637 givet Peder Svendsen Afkald for Arven efter Faderen, ogsaa for sine Søskende. Det eneste skulde være,om der skulde reste noget paa hans mødrene Arv, men han havde faaet saa meget i Penge og Varer, som kunde tilkomme ham. Peder Svendsen taler om sig selv som en gammel fattig Mand med mange smaa Børn (han var efter Margrethes Død blevet gift med Trine Ottesdatter, efter hvem Skifte holdtes 1642) og beder om ikke mod Loven at blive draget fra sit Værneting. - (I en Skrivelse af 27.3.1647, vistnok til Oversekretæren i Danske Kancelli, anmoder Professor Peder Spormand om, at Skiftet efter hans Stiffader, fhv. Raadmand Peder Svendsen ikke holdes, medmindre Arvingerne giver ham 14 Dages

Varsel dertil. Han ønsker en Udskrift af Skifteprotokollen efter sin sl. Moder, idet Skiftet blev holdt, medens han var i Norge og uden Varsel til ham. Han beder om, at den Dannemand Hans Haagensen bliver anmodet om at tale med Arvingerne om at stille ham tilfreds med hans mødrene, inden Skiftet begynder).

Nr.1 af Peder Svendsens Børn er formentlig den Iohannes Petri Sporemand, der efter H.H.Schous Registre til Københavns Universitets Matr. i 1634 blev immatrikuleret fra Herlufsholm og vistnok senere blev Renteskriver. Han er endvidere formentlig den Slotsskriver Hans Pedersen Sporman, der nævnes 164o i Forbindelse med en Sag om en Duel i Helsingør (Laur.Pedersen: Helsingør i Sundtoldtiden II.p.158 ff), og sikkert den Hans Spormand, der i en Skrivelse, dat. Børnehuset d.1.6.1645, indberetter, at han efter Kongens Befaling har eftersét Børnehusets Beholdninger af Klæde,og specificerer disse, jfr. Indlæg til Danske Kancellis Registranter 1645 IV. - (En Søn af ham er maaske den David Hansen Spormand, der 1658 og endnu 166o var Fyrværker i Randsborg, men vistnok blev afskediget 1661).

Nr.4 er sikkert den i 1653 i Breve fra Rentemester Peder Wibe omtalte Ingeniør Albert Spormand, som - misfornøjet med, at Frederik III. ikke vilde respektere den Bestalling,Christian IV. havde givet ham - i 1652 gik i svensk Tjeneste og spionerede mod Danmark, idet han bl.a. bragte en Plan over Kronborg til Sverige. Han flygtede formentlig til Sverige i Maj 1653. Det siges her om ham, at han er født i Helsingør, en Søn af en derværende Borgmester, Broder til Professor Peder Spormand og af skotsk Herkomst (jfr. nærmere Danske Magazin 5.II.p.379-8o). "Broder" maa formentlig her betyde Halvbroder, idet han samtidig angives at være Søn af en Borgmester i Helsingør, hvad Professoren jo ikke var. Der kan næppe være Tvivl om, at han er den af Hostrup Schultz anførte Albert Pedersen Spormand, Søn af Borgmester Peder Svendsen; det bemærkes, at Hostrup Schultz jo har kendt baade dennes og Hustruens Skifter (og iøvrigt ikke omtaler nogen Albert Hansen Spormand). Det er herefter formentlig en dobbelt Fejl, naar Professor Jens Worm i sit Lexicon over lærde Mænd (1771-84) opfører ham som Søn af "Borgmester" Hans Pedersen i Helsingør.

I Worms Biografi af "Albertus Sporman" siges han at være født 162o i Helsingør. Efter at have "deponeret og attesteret" rejste

han udenlands. (Han maa være den Albertus Petrus (Petri?) Spoortmannus Damus, der if.P.T.1932 p.61 blev imm. i Franeker i Friesland i 1643). Ved Hjemkomsten fik han Tilbud om et Præstekald og om Rektoratet i Helsingør, men afslog det; Magistergraden blev ogsaa tilbudt ham. Saa var han en Tid "Hofmester" hos Iørgen og Christian Daae og drog derefter paany ud og studerede "Fortificationen". (Som Indlæg til Danske Kancellis Registranter - 165o XXI. - findes en udateret Henvendelse fra ham med vedlagt Kopi af Christian IV.s aabne Brev af 12.1o.1647, der giver ham Tilsagn om Udnævnelse til Ingeniør, naar han vender hjem fra sine Studier i Udlandet og findes duelig). Ved Hjemkomsten tilbød han sit Fædreland sin Tjeneste som Fæstningsingeniør, men da der var Fred og man "ingen besynderlig Folk vilde holde", blev Tilbudet ikke modtaget. Han gik herefter i svensk Tjeneste og blev Major til Fods og Ingeniør. (Spionageforholdet omtales ikke). Han ægtede derpaa Margrethe Steinshorn, af god tysk Adel paa fædrene og mødrene Side; Moderen hed von der Bech. (Hirsch kalder ham Major Albrecht Spormann og hende Margrethe Stempshorn - vel en Fejllæsning - og siger, at Vielsen fandt Sted d.27.2.1653 i Kronborg Slotskirke; men han har ellers ingen Oplysninger om ham). Da Sverige gik i Krig mod Polen, blev han Oberstløjtnant og senere Kommandant i Nakel i Polen. Efter Slaget ved Warschau kom, af det Regiment han stod ved, kun ialt 2o tilbage. Straks efter gav Kong Carl ham et hvervet Dragonregiment og udnævnte ham til Oberst og Kommandant i Lowietz, der kort efter blev belejret af Polakkerne. Da han havde holdt Belejringen ud i 2 Uger og mærkede, at han snart skulde dø (af Svindsot), lod han sig bære op i et Taarn, iagttog Fjendens Styrke og gav Ordre om, hvorledes man bedst skulde forsvare sig. Han døde 1656. Senere udkom hans "Index Fortificatorium" i Stockholm (1663).

Nr. 5 af Peder Svendsens Børn maa være den David Spormand, der d.12.2.1668 udnævntes til Byfoged i Christianshavn og Birkefoged paa Amager (Rigsarkivets Kartotek over Udnævnelser gennem Kancelliet), men døde i Oktober s.A.

- I en Artikel af H.F.Rørdam i (Nyt) Historisk Tidsskrift 6.Bind citeres, i et Afsnit om Professorernes Indberetninger om deres Husstand og Vaaben, p.551-52, Professor Peder Spormands Indberetning, dat. Hafniæ 1658 den 4.September, der begynder saaledes: "Foruden mig sielf oc mine Sex Børn, tre Sønner og tre Døttre, blandt hvilke min

Eldste Søn, Christian Spormand er Voluntaire under Oberste Wactmester Polsen oc hafver sin Rideknect ved Nafn Peder Iensen, eftersom han opvarter hans Mayt. med to Heste .... Min Syster en Encke ..." Desuden opregnes en Del Personer udenfor Familien, som synes at have søgt Tilflugt hos ham, hvorefter tilføjes: "Herforuden er min Broder for et Aar siden, da Jyderne flygtede for Svensken her ofver til Sieland, kommen fra Randers med sin Hustru oc hendis Syster og fire Børn ....." (Professorens Hustru omtales ikke).

I Noter er det anført, at Navnene paa nogle af Professor Peder Spormands Børn: Anne Cathrine, Eleonora, Hans og Iacob Spormand, findes i Konsistoriums Retsprotokol 23.3.1661, tilligemed flere Oplysninger om den Spormandske Familie, og at Peder Spormands Broder vistnok er den Christian Sp., der nævnes i acta cons. 12.5.166o som Svoger til Kirsten,sal. Doct. Mortens, fordum Biskop i Aarhus Efterleverske, samt at Professoren ogsaa havde en Broder David. (Det skal herved bemærkes, at naar Christian kaldes Svoger til Kirsten, betyder det her Svigersøn, samt at endnu en Datter af Professoren, Margrethe, if.P.T.1927 p.135 blev begravet 1668. Navnene paa hans i 1658 omtalte 6 Børn kendes altsaa nu).

Vinding siger, at Professor Spormand og Sibylle Walstorp i 9 Aars Ægteskab havde 5 Sønner og 4 Døtre. 2 Sønner og 1 Datter er herefter døde før Septb. 1658, hvis de da ikke den Gang har opholdt sig udenfor Professorens Hus; hans Hustru, hvem han jo havde ægtet i 1638,maa formentlig være død før Septbr. 1658, maaske allerede i 1657.

Det ses af den nævnte Retsprotokol, at Mag. Hans Zoëga havde stævnet Christian Spormand og David Spormand ang. sal. Mag. Peder Spormands Haandskrift af 11.2.1653 paa 15o Rdl. og desuden fremlagde et Haandskrift paa 5o Rdl. David Spormand bad Sagen udsat, da hans Broder Christian Spormand ikke var hjemme. (De har antagelig været beskikket som Værger for Børnene, af hvilke ingen formentlig var fuldmyndige). Senere paa Dagen afholdtes der Forhør i Anledning af, at Rettens Segl paa Professorens Salsdør - vistnok af Vanvare - var blevet brudt, og Forklaring blev bl.a. afgivet af sl.Mag. Peder Spormands Søster Bente Pedersdatter (Nr. 3 af Peder Svendsens Børn, der var gift med Lauritz Jensen, aabenbart den Søster, der i 1658 var Enke og boede hos ham), og af hans Børn Anne-Cathrine, Eleonora, Hans og Iacob, samt af deres Farbroder David Spormand (sikkert Professorens Halvbroder).

Det nævnes, at Peder Spormands Søn Christian "før den sl. Mands Død havde været af Byen og endnu er". Andre af Familien omtales ikke.

Med Hensyn til Spørgsmaalet, om Professor Spormands Broder Christian Spormand var hans Helbroder eller Halvbroder, henvises til det senere om Datterens Vaabenmærker anførte.

E.Marquards Bog: "Kjøbenhavns Borgere 1659" indeholder et særligt Mandtal over "Personerne i Professorernes, deres Enkers og andre Universitet Tilhøriges Huse, eftersom enhver under sin Haand har angivet." Heri staar bl.a. følgende: "M. Peder Spormand, 6 Børn, hans ældste Søn, som er Volunterer, hans Søster en Encke ..... hans Broder Christian Spormand med Hustru, hendes Søster og 4 Børn." (Her nævnes altsaa Navnet paa den i 1658 ommeldte Broder; Professorens Hustru omtales heller ikke nu). I de almindelige Gadefortegnelser er opført Mag.Peder Spormand ved Vor Frue Kirkegaard og Christian Spormand, "Høilerde", i Sl.Trine Veiers Huse. (Nogen "høilerd" Christian Spormand findes ikke i Schous Registre til Matriklen, men kunde maaske skjule sig blandt de Studenter af Navnet Christianus Iohannis - eller Christianus Petri -, som ikke har kunnet identificeres; iøvrigt er det ikke utænkeligt, at der med "høilerd" kun menes, at han hører til Professorens Familie).

Professorens Broder Christian maa sikkert være den senere Borgmester Christian Spormand. Han var gift med Kirstine Mortensdatter Leiel, som var Enke efter Sognepræsten til Skt.Mortens Kirke i Randers, Magister Thøger Pedersen (1609-1651), med hvem hun var blevet gift i 1642. I første Ægteskab havde hun 2 Sønner og 3 Døtre (jfr. Wibergs Præstehistorie og P.T. 1942 p.13). Af Døtrene blev Ingeborg i 1675 gift med Sognepræst i Slagelse Mag. Peder Møller (1642-97) og døde før 1685, medens Kirstine, ligeledes i 1675, blev gift med Sognepræst i Magleby paa Amager Mag. Thomas Harder (+ 1696) og døde ret kort efter Brylluppet; han blev gift igen i 1676 (Ehrencron-Müller VI. 47-48, IX. 359 og III.433).

Christian Spormand var - samtidig med Iver Caspersen Schøller - Borgmester paa Christianshavn fra 24.9.1662 til Oktober 1674 (O.Nielsen: Kjøbenhavns Historie og Beskr. IV. p.279). Ejendommeligt nok gik der if. Sjæll. Missiver Nr. 768 d.17.12.1661 Brev til Grev Rantzau at installere Christian Spormand for Borgermester i Christianshafn og derefter d.26.7.1662 (Sj.Miss.313) til Frid.v.Alefeld at

installere, og forderligst at forestille for Borgerskabet, Christian Spormand, som for Os har aflagt Eed, for Borgermester i Christianshafn.

Ifølge Meddelelse fra Læge Vagn Dyssel ejede han, jfr. Landstingets Skøde- og Pantebøger, fra 167o til 1688 Gaarden Hessel i Lovns Sogn, Gislum Herred i Aalborg Amt, hvor han i alt Fald boede fra 1683; den var udlagt ham for Laan til "Guldmageren" Valdemar Daae. Senere opholdt han sig paa Kollergaard i Farsø Sogn, Gislum Herred, hvis Ejer Erik Brichs han i 167o havde laant en Sum Penge. Efter Traps "Danmark" boede han der endnu efter Aar 17oo. (If. kgl. Res. af 5.2. 1689, Nr.8oo8, gennem Rentekammeret fik Christian Spormand til Hessel efter Ansøgning eftergivet Halvdelen af en Skatterestance, og af kgl. Res. 12.3.s.A.,Nr.8176,ses det, at han da har ansøgt om Eftergivelse af en Skatterestance paa henved loo Rdl.).

Da han den 3o.5.1688 i Aalborg udstedte Skøde paa Hessel til Karen Fos (der i Decbr. 17o4, da Gaarden brændte, kaldes Madame Karen Fos, afgangne Peder Rosenstands, se P.T.193o p.1o8), underskrev - foruden den senere Amtmand A.C.Dyssel - Thøger Spormand til Vitterlighed. Han maa være Borgmesterens Søn, opkaldt efter dennes Forgænger i Ægteskabet, og formentlig identisk med den Theocarus Christierni Spormand, der (efter Schou) blev imm. i Kiel 1675, i Kbhvn. 1676 og i Orleans 1683, og som d.1.7.1687 (jfr. Sj.Reg.Nr.35) blev Sekretær i Danske Kancelli.

- Professor Peder Spormands Søn, Christian Spormand fik en tragisk Skæbne. Efter Hirsch og Ovenstads Militærbiografier kom han i Tjenesten 1657 og deltog i Forsvaret af København og i Slaget ved Nyborg 1659. I 1661 var han Fændrik og i 1668 Løjtnant. Som Kaptajn ved 2.nordjydske nat. Inf.Rgt. var han i 1675 med ved Belejringen af og Stormen paa det nye Værk ved Wismar, men blev 1676 afskediget, da han havde vist Tilbøjelighed til Nydelse af Brændevin og ikke passet sit Kompagni. Efter flere forgæves Forsøg paa at blive genansat fulgte han derpaa i 1678 Armeen i Skaane som Volontær, men opnaaede først 1682 at blive ansat som Kaptajn paa Sekondløjtnants Lønning ved et norsk Reserveregiment; allerede sidst paa Aaret blev han dog virkelig Kaptajn og Kommandant paa Næs Skanse, senere paa Blakjer Skanse. (Af kgl. Res. af 15.4.1682, Nr.3847, gennem Rentekammeret ses det dog, at Christian Spormand da var Officer af Garden, idet han nævnes mellem

de til Norge kommanderede Officerer af Garden, som hver skulde have udbetalt 3o Rdl., der siden skulde afkortes i Gagen.

Efter Hirsch fik han Afsked 1695 før 31.August, medens Ovenstad angiver, at han døde 31.8.1695. Dette sidste maa være galt. I Biskop Bircherods Dagbøger (P.T.1929 p.144-45) berettes det nemlig, at Kaptajn Christian Spormand d.13.6.1695 voldeligen ihielskiød Forpagter Hans Pedersen paa Hostrup Gaard (rettere Hæstrup, se P.T. 1942 p.13) i hans egen Stue, og at han derfor blev arqvebuseret i Fladstrand d.24.9.s.A. Det kan tilføjes, at de 2 Militærbiografier kun kender een Kaptajn Christian Spormand. Han var gift med Margrethe Lange, Datter af Christian Lange - Vaaben: een Rose - til Rønnowsholm og Karen Brockenhuus. (Det er formentlig urigtigt, naar Hirsch og Ovenstad siger, at han var gift med en Datter af Øresundstolder Ionas Heinemark, jfr. nedenfor). Ifølge D.A.A. 19o2 solgte Margrethe Lange og C.Spormand i 1695 deres Arvepart i Fuglsig Gaard til hendes Søster Anna Lange, der skrives til Rønnowsholm og Fuglsig og først døde ugift paa Fuglsig 1717. Hos hende har de maaske opholdt sig i 1695, idet vistnok alle andre Efterkommere af Margrethes Farfader var døde. Nær ved Fuglsig ligger Hæstrup Gaard, lidt fjernere Rønnowsholm og ligeledes Sejlstrup Gaard, hvor den senere Amtmand A.C.Dyssel da boede med sin Hustru Christiane Spormand.

Ogsaa Kaptajn Christian Spormands 2 Brødre Hans og Iacob blev Officerer.

Hans Spormand var født i København og stod i 1658 som Musketer i de hollandske Hjælpetropper og var derefter i en Aarrække Gefreiterkorporal og Sergeant ved forskellige Regimenter; i 1667 var han Fændrik og nævnes 167o-75 som Løjtnant i det gamle sjællandske Regiment, hvor han 1675 blev Kaptajn og Kompagnichef. Samme Aar blev han ved Udbrudet af den skaanske Krig kommanderet ombord paa Flaaden, hvorefter han blev kommanderet med ved Stormen paa Landskrone d.3. 8.1676, hvor han blev saaret; han deltog dog d.15.s.M. i Stormen paa Christiansstad og var en af de første paa Volden, laa saa i Christiansstad under Belejringerne i 1677 og 1678 og udmarcherede herfra efter Kapitulationen (hans Kompagni talte da kun 3 Officerer, 5 Underofficerer og 27 Mand). I 1677 havde han under Belejringen underholdt sit Kompagni af sin egen Lomme uden at faa Erstatning derfor. I 1678 blev han overtallig Kaptajn ved Dronningens Livregiment. I Januar

1679 skriver han, at der var lovet ham en Majorplads, men at han ikke engang har kunnet opnaa at faa sin Afregning og det, han har forstrakt sit Mandskab. I Maj s.A. var han Kaptajn i Livregimentet til Fods og laa da med sit Kompagni i Helsingborg, men i November var han uden Ansættelse. I 1681 fik han efter Ansøgning sin Afsked. (Han er vistnok den Hans Spormand, der ifølge kgl.Res. af 2.9.1682, Nr. 3901 a, gennem Rentekammeret, af særlig kgl. Naade skulde have udbetalt 100 Rdl., som ikke maatte betragtes som Betaling for hans Fordring, for hvilken han intet kunde pretendere).- Samme Aar stævnede Kapt. Hans Spormand Byfogeden i København og den Kvinde, der tog vare paa Slutteriet, fordi en Løjtnant Møller, som han havde ladet indsætte, var undsluppet, jfr. O.Nielsen: Kbhvns.Beskr. og Hist.V.p.232 .

Den 14.3.1670 havde han (jfr.Sjæll.Reg.Nr.96) faaet kgl. Bevilling til Hjemmevielse med Christence Marie Heinemark (1633-87), der var Enke efter Dr.med.Georg Kruck (1598-1659). Hun var Datter af Øresundstolderen Ionas Heinemark og Birgitte Willumsdatter Rosenvinge. Medens Kapt. Hans Spormand laa i Christiansstad, oprettede han d. 10.3.1677 Testamente, hvorefter Hustruen skulde have alle hans efterladte Midler, fordi han var "en fattig Karl", da han ægtede hende; de havde ingen Børn. Efter Ansøgning af Hustruen - hun boede da paa Christianshavn - blev Testamentet konfirmeret 30.1.1678 (Sjæll. aabne Breve 1678 Nr.24, P.T.p.213-14, se ogsaa p.219-20 om Stridigheder mellem Heinemarks Arvinger).

- Iacob Spormand blev 1675 Løjtnant i 2.jydske Inf.Rgt., i 1677 var han Regimentskvartermester ved samme Rgt., i 1678 blev han Kapt. ref. og 1680 fik han Afsked. Han var gift med Ingeborg von Hagen (se Wiberg).

Deres Søn var Iacobus Iacobi Spormannus, der 23 Aar gl. blev imm. i Kbhvn. 1698 fra Aalborg, og 1713 blev Kapellan til Flade-Gjærum-Fladstrand; han døde 1717.

- Omtrent jævnaldrende med ham var Canutus Bernhardi Spore-macherus (Spormann), der blev imm. i Kbhvn. fra Odense G. 1692, blev Baccalaureus 1697 og Magister 1706. Biskop Bircherod indviede d.13.9. 1705 Hr. Knud Berntssøn Spormann til Præsteembedet i Frøslev og Mollerup (paa Mors),og d.22.9.1706 blev denne i Galtrup viet til Elisabeth Johanne, Datter af Sognepræsten Anders Brasen. Mag. Knud Spormann, der var født 1669 i Odense, hvor Faderen var Borger, døde 1732

(P.T.1931 p.154 og 161, og Wiberg).

En Skovrider Martin Sparman (=Sporman) i Silkeborg Amt nævnes 25.4.1716, da Søren Tomesen ved kgl. Res. Nr.22 og 17 gennem Rentekammeret adjungeres ham og skal følge ham i Embedet ved hans Død, men skal give den halve Gage til den gamle Skovrider.

En Raadmand Spormann i Korsør døde 177o, 69 Aar gl. (Richters "Dødsfald"), og i en Indberetning om Studenter nævnes 1756 Cort Spormann, der informerede Krigsraad Rømers Børn i Frederiksstad, havde faaet exam.philos. og førte "et honnet og skikkeligt levnet". Han rejste 1757 til København. (P.T.1886 p.266). Han var imm. fra Slagelse ved Københavns Universitet 1754. Af Hundrups Fortegnelse i Roskilde Skoles Program 1862 ses det, at Curt Spormann var født 1732 og blev theologisk Kandidat med haud ill. 176o.

Efter P.T.1939 p.28 var kar. Oblt. Henning Iohan Schouw (døbt i Nic. Kirke 1o/6 1787) Søn af Øltapper Peder Hansen Schouw og Christine Nielsdatter Sporman.

- Om Christiane Spormann siges det i D.A.A. 1929 (Falkenskiold), at hun efter Tilladelse af 15. August 1681 til Hjemmevielse blev gift med den senere Amtmand Arnoldus Christian Dyssel, og at hun var Datter af Professor Peter Johannes Spormann og Sibylle Walstorp. Den ommeldte Stamtavle er ikke forsynet med Henvisninger.

Da Professor Spormand 1624 blev imm. (fra Odense) ved Københavns Universitet, kaldes han Petrus Iohannis; det sidste Navn er altsaa - jfr. ogsaa Citatet fra R.Vinding - kun et Patronymikon. Den ommeldte Bevilling er, som det fremgaar af Sjæll. Registre, dateret 15.Januar 1681, men Indførselen nævner ikke Brudens Navn; Indlæg mangler. Efter alt at dømme maa dog Borgmester Christian Spormand være hendes Fader. I en Indberetning af 1.1.1766 til Biskop Bloch (P.T.1911 p.67) skriver Sognepræst til Hygum Arnold Christian Dyssel (1718-77) saaledes, at hans Farmoder "Christiana Sophia Hannibal Sporman" var "var Borgermester Spormans Daatter i Kiøbenhavn". Det er ikke rimeligt, at han skulde have taget Fejl med Hensyn til et saa nært Familieforhold, og desuden var han, som det ses af hans lange Beretning om Familiens mange Medlemmer, meget interesseret i dens Historie. I P.T. 1942 p.13 skriver C.Klitgaard ogsaa, at Christiane var Datter af Borgmester Christian Spormand og Kirsten Mortensdatter Leiel. Endvidere kan henvises til Amtmand Arnoldus Dyssels og

Thøger Spormands Underskrifter paa Borgmesterens Skøde i 1688 og til, at en Søn af Dyssel og Christiane fik Navnet Thøger. I P.T. 1919 p. 116 anføres det fremdeles, at der ved Daabsforretninger i Sulsted Kirke som Faddere for deres Børn nævnes Christian Spormand og Thøger Spormand, "antagelig Fru Dyssels Brødre", og Kirsten Mortensdatter, "maaske Amtmand Dyssels Søster". Christian Spormand er dog vistnok Borgmesteren, Kirsten Mortensdatter er i alt Fald utvivlsomt dennes Hustru; Dyssel vides kun at have haft een Søster Catarina (1649-87), gift 1669 med Skibsreder og Raadmand Thomas Ionsen Sommer i Skien i Norge. - Et meget vægtigt Argument mod D.A.A.^{s} Angivelse af Christiane Spormands Forældre er det endelig, at ikke Sibylle Walstorps firtindede skraa Mur, men et andet Mærke, der viser hen til Borgmesterens Hustru, blev optaget i Christianes Vaaben som Moderens Mærke, ligesom hendes Faders Mærke i dette Vaaben er et andet end det, Professor Peder Spormands Sønner førte, jfr. herom senere.

Om den ansete Slægt Leiel foreligger der forskellige trykte Arbejder. Saaledes har Kommitteret i Rentekammeret P.V.Jacobsen (Forf. til "Trolddom")skrevet udførligt om Stamfaderen Sander og ganske kort om hans Børn og enkelte andre af Slægten i (Nyt) Historisk Tidsskrift V (1844) p. 448-61; flere af dens Medlemmer -Sander, Willum og Dankert - er omtalt i Dansk biografisk Leksikons to Udgaver, og mange spredte Oplysninger om Slægten findes i Hostrup Schultz' tidligere nævnte Bog og i "Helsingør i Sundtoldtiden". Endelig findes der, godt gemt i M.Seidelins "Den Seidelinske Slægtebog" (1943), en skematisk Stamtavle over en stor Del af Slægten Leiel med nogle Kildeangivelser. Disse Arbejder er benyttet i den følgende udvidede Orientering om Slægten og to af dens Kvindelinier, i Reglen uden at være særlig citeret.

Sander Leyll (saaledes skriver han sig) var i 1536 Borgmester i Helsingør, hvor han ejede de smukke Gaarde i Stengade Nr.72 og 74, og blev 1548 Øresundstolder; han døde 156o. Han var Storkøbmand og drev Handel paa Udlandet, en anset Mand og den rigeste i Byen, Han stod i Forretningsforbindelse med Kong Christian III., for hvem han besørgede Indkøb til Hoffet og indhentede Nyheder. Kongen stod Fadder til en af hans Sønner og besøgte ham lejlighedsvis i Helsingør.

Han ejede desuden en Gaard i København og Borsholm i Tikøb Sogn. Hans Hustru hed Elline Davidsdatter og havde først været gift med en Iens Henniksen; hendes Fader var David Thomessøn, der var af skotsk Slægt og blev Borgmester i Helsingør 1521. Sander Leyll angives at være af adelig skotsk Slægt. Et Alter i Skt. Olai Kirke i Helsingør for Skt.Iacob, Skt. Andreas og den skotske Helgen Skt. Ninianus var stiftet af hans og hans Hustrus Forældre og andre, der var født i Skotland; hans Forældre har vel herefter været bosat i Helsingør. Den Christiern Leiel, der 1546 blev Borgmester i Helsingør, har da rimeligvis været hans Broder. (Der er en Mulighed for, at den Sander"Lyddels", der i 1572 fik Bestalling som kgl. Skibshøvedsmand (Sjæll. Registre Nr.11, Fol.8), har været Søn af Christiern).

Efter det gamle "Lexicon over adelige Familier" førte - ifølge Langebek - Sander Leyll følgende Vaaben: Skjoldet 4-delt, 1. og 4.Felt rudet, 2. og 3. Felt 6.Lillier (3,2,1). I "Helsingør i Sundtoldtiden" er imidlertid aftegnet 2 andre Segl fra ham, begge mærket S.L. Seglene viser iøvrigt kun Skjoldet. I det første er Skjoldet normalt firdelt, 1. og 4. Felt rudet, 3.Felt synes at vise et springende Dyr over en Skraabjælke, 2.Felt er udtydeligt. I det andet Segl er Skjoldet firdelt ved et meget smalt liggende Kors (Andreaskors); i et af Felterne er der vistnok Ruder, et andet siges at vise et springende Dyr; de øvrige Mærker er utydelige.

Hans Søn Frederichs ret utydelige Segl fra 1574 (Rigsarkivets adelige Segl) viser derimod i Skjoldet et smalt svævende Andreaskors, hvis højre Arm foroven og maaske ogsaa forneden paa den ene Side bærer et aflangt firkantet Haandtag; et meget lignende skotsk, adeligt Vaaben angives opført under Navnet Lyle. Men naar man i "Helsingør i Sundtoldtiden",p.61, Side om Side ser Tegninger af Fr.Leiels Segl som Toldskriver og af Toldskriver,senere Øresundstolder, David Hansens Segl, strejfer det en, at der maaske kunde være Tale om Bomærker. Mærkerne er begge indskrevet i et Skjold, og Navnene staar i en Bue over dette. Fr.Leiels utydelige Mærke er vistnok det samme som i Seglet for 1574; David Hansens viser ligeledes et Andreaskors med Vedhæng, der dog er lidt anderledes anbragt og ikke danner nogen Figur. Imidlertid kunde det sidste Mærke nok tænkes at være et af David Hansen antaget Mærke, dannet efter Fr.Leiels med nogle bevidste Ændringer. Det bemærkes iøvrigt, at David Hansen var Sønnesøn af Borg-

mester David Thomessøn; begge Toldskriverne stammede altsaa fra Skotland, og Andreaskorset var jo et skotsk Mærke; Nationalflaget var et hvidt Andreaskors paa blaa Bund, og et saadant Banner blev ogsaa baaret af den ene af Skjoldholderne i Skotlands gamle Vaaben. Det er maaske ikke uden Forbindelse hermed, at dette Kors er brugt ved Inddelingen af Felterne i Øresundstolder Sander Leylls sidst nævnte Vaaben og som den vigtigste Bestanddel i de 2 Toldskriveres Segl. -Fr.Leiels Vaaben kunde som anført tænkes at være det adelige, skotske Lyle-Mærke, men den Omstændighed, at hans Fader har ført 3 forskellige Vaabener, der alle afviger fra dette, synes at gøre det tvivlsomt, om det har været Familiens oprindelige Vaaben. Man kunde dog pege paa den Mulighed, at Sander Leyll tilhørte en yngre Linie og derfor ikke havde maattet bruge det oprindelige Vaaben, men at dette senere var blevet ledigt ved den ældre Linies Uddøen og derefter optaget af Fr.Leiel. Det var dog maaske heller ikke umuligt, at denne her i Danmark, hvor Familien nu i 3 Generationer havde været bosat, ikke havde kendt eller tænkt paa eller følt sig bundet af de skotske heraldiske Regler og derfor, uden Hensyn til en ældre Linies Eksistens, havde genoptaget det gamle Slægtsvaaben.

- Sander Leyll havde Børnene Frederich, Hans, David og Dorethe og endnu en Datter, der døde ugift 1592.

I.) Frederich Leiel (ca. 1536-1601) var Raadmand i Helsingør 1566-79, derefter Toldskriver og blev 1583 Øresundstolder; 1591 blev han Borgmester; han ejede, foruden Nr.72 og 74 i Stengade, ogsaa Nr.70. Han var gift 1) med Pernille Olesdatter + 1565 (Datter af Borgmester i København Oluf Iacobsen Skriver), 2) med Kirstine Iensdatter og 3) med Sophie Hansdatter. Allerede i 1581 havde han mistet 10 Børn. I Skt. Olai Kirke findes hans prægtigt udskaarne og malede Epitafium i nederlandsk Renæssancestil med et Maleri, der under en Fremstilling af de dødes Opstandelse viser 7 knælende Figurer: til venstre Frederich Leiel og hans 2 Sønner, hvoraf den yngste kun er en Dreng, til højre hans 3 Hustruer og hans Datter. Han selv er en smuk og værdig Mand med et sorgfuldt Udtryk. Af andet Ægteskab kendes følgende Børn:

a) Alexander Leiel, gift med Birgithe Sinnisdatter, der senere ægtede Toldskriver i Helsingør Willum Mortensen Rosenvinge (1587-1637).

b) Frederich Leiel + 16o6; det maa være ham, der i 16o4 blev indskrevet i Rektorbogen i Genf, og som døde i Genf (P.T. 1883 p. 335).

c) Ingeborg Leiel, gift 1588 med Johan (Hans) Willumsen (+ 1623), der blev Raadmand 16o2 og Borgmester 1618.+) Han ejede den smukke Gaard i Stengade Nr. 76 i Helsingør. Senere blev hun gift med Mathias Hansen, der 1613 blev Raadmand i København og var Borgmester fra 1622 til sin Død 1628; hun var hans 4.Hustru og blev ogsaa her smukt installeret, idet han i 1616 havde bygget den prægtige Gaard paa Amagertorv, som nu ejes af den kgl. Porcellænsfabrik. (O.Nielsen: "Københavns Historie og Beskr.", III. p.2o7 og P.T.1935 p.1).

- Om en heftig Arvestrid mellem Alexander Leiel og Johan Willumsen, der begge var yderst stridbare, berettes der i "Helsingør i Sundtoldtiden" I. p.413-15. Det drejede sig særlig om Fordelingen af de Gaarde i Helsingør, som Borgmester Frederich Leiel havde efterladt sig. Der blev først skredet til Skifte, da Alexanders yngre Broder Frederich var død, og da Svogrene ikke kunde enes om en Afgørel-

---

+) Der har været en levende Forbindelse mellem de velstaaende Familier, navnlig "Borgmesterfamilierne", i Helsingør og Malmø. Handelsmand Dirich Arendtsen i Malmø havde med en Datter af Raadmand Hans Bynger i Malmø Sønnerne Iørgen og Willum. -Iørgen Dirichsen (+ 1572) var Handelsmand i Malmø og blev ca. 1556 gift med Enken efter Raadmand i Malmø Cornelius Mathisen, Anne Mogensdatter. Hun var Datter af den af Christian II. adlede Mogens Iensen (Rosenvinge) og Søster til Borgmester Henrik Mogensen og Raadmand Iens Mogensen, begge i Helsingør, og efter hendes Død i 1591 arvedes Cornelius Mathisens Gaard paa Stortorvet i Malmø af hendes Broder Iens Mogensens Børn: Toldskriver i Helsingør Morten Iensen og hans Søstre, Anne, Enke efter Borgmester Iacob Hansen,og Marine, Enke efter Borgmester Hans Nielsen, begge i Helsingør. -Willum Dirichsen (+ 158o) var ligeledes Handelsmand i Malmø; han havde med sin Hustru Anne 4 Børn: 1) Iohan Willumsen, Borgmester i Helsingør. 2) Cornelius Willumsen (1566-161o), Borgmester i Malmø. 3) Gesche (+ 1637), gift med Iacob "Fectil" (+ 1616), Borgmester i Malmø, Søn af Handelsmand i Malmø Hans Pofvelsen Fectil og Mette Iacobsdatter, der 2.Gang blev gift med Borgmester i Malmø Peder Knutsen (+ 1582). (Iacob Fectils Søster Marine blev gift med Borgmester i Malmø Iacob Møller (+ 164o). Hans Fectils Fader var "Paavel Fechtell", der var Borger i Helsingør, men i 1541 blev Møntmester i København og endnu levede i 159o, og hans Moder var en Datter af Borgmester David Thomessøn i Helsingør). 4) Mette, der i 1598 var gift med fornævnte Toldskriver Morten Iensen (Rosenvinge) i Helsingør. (A.U.Isberg II. a.p.83-85, 88,1o2,15o, 158-59).

se, blev der afsagt en Voldgiftskendelse af 8 Mænd. Denne gik ud paa, at hver enkelt af Boets Bygninger skulde deles i 3 lige store Dele og Johan Willumsen have 1/3 af hver Bygning. En saadan -unægtelig lidet hensigtsmæssig - Ordning skal ikke have været sjælden i Helsingør. Naturligvis blev Striden herefter endnu skarpere og blev først standset, efter at en af Kongen nedsat særlig Ret havde truffet en fornuftig Afgørelse.

II.) Hans Leiel (+ 1587) fik 1558 Livsbrev paa et Kannikedømme i Roskilde; han var gift med Cathrine Dankertsdatter (der efter hans Død ægtede kgl. Historiograf, Professor Iens Iacobsen Venusinus, + 16o8), Deres Børn var:

a) Magister Dankert Leiel (Tancred Lælius), f.ca.1579 + 1645, som fra 1628 var Læge i København og en velstuderet Mand (imm. i Leyden 1596, Orleans 16o2 og Padua 16o5; han havde i flere Aar haft det kgl. Rejsestipendium); han var i 16o7 paa Tale ved en Professorudnævnelse og unddrog sig af økonomiske Grunde, da han i 161o fik Tilbud om det pædagogiske Professorat (Bricka: Dansk biografisk Lexicon og H.F.Rørdam:/Kbhvns. Universitets Historie).Han var gift med Dorothea, + 161o (Carøe V. p.38), og havde Sønnen Hans Leiel, der blev imm. 1638 i Franeker i Friesland og s.A. i Leyden; han studerede da Medicin og var 26 Aar gl. (P.T. 1932 p.59 og 1881 p.1o7).

b) Alexander Leiel (+ 16oo), der blev imm. i Leyden 1593 (P.T.1881 p.1o7), blev Magister 1595, Rektor ved Helsingør Skole 1596 og 2. Kapellan ved Skt. Olai Kirke 1597.

c) Iacob Hansen.

III.) David Leiel, der blev Raadmand i Helsingør 1579, og efter hvem Skifte blev holdt i 1589; han var gift med Marine Lorenz' - eller Lauritzdatter, der senere ægtede Hr. Søren Thorndal i Helsingør og døde 1622. David Leiels Børn var:

a) Alexander Leiel, der rejste udenlands og døde der (if. Tingbog 2o/9 16o6), formentlig den samme, som angives at have deltaget i en Rejse til Grønland i 16o5.

b) Povl Leiel (+ 1633), der blev Kæmner i Helsingør 16o8, Raadmand 1614, Hospitalsforstander 1621-24 og "Fastelavnsborgmester" flere Gange fra 1624. Han boede 163o i Stengade Nr.74. (Den Povl Leiel, hvis Navn med Aarstallet 158o findes paa en Kirkestol i Helsingør, maa dog vist høre til den forrige Generation). Borgmester

Povl Leiel var gift med Ingeborg (+ 1627); en Datter af dem blev begravet 1619.

c) David Leiel, gift med Anne Steffensdatter, der døde 1625 uden Børn.

d) ? Hans Leiel, imm. 1591 i Leyden (Ioannes Davidis Danus, lit. stud.) han var fra Helsingør, havde gaaet i Sorø Skole og studerede 1587 i Leipzig (P.T.1881 p.1o7).

IV.) Dorethe Leiel, gift med sin Broder Frederichs Svoger, Hans Olufsen (Søn af Borgmester Oluf Iacobsen Skriver i København), der blev Raadmand i København 1565 og var Borgmester fra 1569 til sin Død 1578. De boede i Snarens Gaard (Matr.Nr.11 i Snarens Kvarter i København), som han havde arvet, og hvortil han senere købte flere andre Matr.Nr.e. Disse sidste Ejendomme beholdt Dorethe, da hun i 1584 skødede Snarens Gaard til sin Broder Frederich, der iøvrigt solgte den næste Aar. Med Hans Olufsen havde hun Børnene Sander, Iacob og David. (O.Nidsens fornævnte Værk III. p.188 og H.N.Ramsings "Københavns Ejendomme" III. p.4o).

- I Hirschs "Danske og norske Officerer" nævnes Johan Adolf Lelyus (Lælius), der var "Enspænder" (Ordonnans eller Kurer) hos Christian IV. 1624-28 og i 165o Chef for et Kompagni af "Det flenborgske Udskud". Han ejede Maasbøll 3/4 Mil fra Flensborg og havde i 1664 tilegnet sig to af sine Stedbørns Gods. Han var gift med Dorothea, Datter af Nis Hansen til Hastrupgaard og Enke efter Andreas von Andersen til Bosbøll, + 1624, jfr. D.A.A. 19o1 p.532, hvor han kaldes Ritmester Lælius. - En Sophia Lælia fra Slesvig var (se P.T.1928 p.24) gift med Amtsforvalter (Inspektør) paa Gottorp Johann Hecklauer og havde en Datter Dorothea (1633-69), der 1647 blev gift med Generalmajor Hans Walter (1618-77); i D.A.A. 1928 (Walter) kaldes hun ganske vist Sophie Valius.

Desuden kan nævnes Patrick Leiel, der omtales som engelsk Konsul i Helsingør 164o, Skotten Patrick Leiel, der i 17o4 boede i et Hus i Strandgade i Helsingør og"logerede Skippere og bryggede Skibsfornødenhed" (Helsingør i Sundtoldtiden II. p.248 og I. p.39o), samt Patrick Leiel, der 14.2.168o fik Tilladelse til Hjemmevielse med Margrethe Mathiesdatter, Wilhelm Freyrs Enke (Sjæll.Reg.Nr.35; Indlæg mangler). De to sidste Leieler er formodentlig identiske.

- Det ansete Navn Leiel er 2 Gange slaaet igennem paa Spindesiden. Borgmester Iohan (Hans) Willumsen i Helsingør havde med sin Hustru Ingeborg Frederichsdatter Leiel 7 Børn, deriblandt Willum, Anne og Kirstine (samt en Søn Hans, der maaske kunde være den fornævnte Ritmester Lælius).

A.) Willum er sikert den Willum Leiel (f.ca.1593 i Helsingør, + 1654 i København), der i 1628 af Christian IV. blev udnævnt til Kaptajn til Skibs og 1635 blev Meddirektør i Det danskostindiske Kompagni. I 1643 blev han udsendt til Trankebar for at bringe Orden i Ledelsen af Kolonien, der var misrøgtet af Guvernøren. Da det var lykkedes ham, fik han Bestalling som Kommandant paa Dansborg. Han foretog herfra lange Handelsrejser, førte Kaperkrig mod Stormogulen, der havde ladet den danske Loge i Benares plyndre, og knyttede Forbindelser med Kejseren af Ceylon og Fyrsten af Golkonda. Paa Grund af løgnagtige Beskyldninger maatte han som Fange vende tilbage til Danmark, men hans Ry for "Geni, Redelighed og Ærlighed" kunde ikke omstødes. Han var gift 2 Gange, sidst med Alhed Lübbers. +)

B.) Anne, der 1621 blev gift med Borgmester i Malmø Iacob Clausen (+ 164o) og endnu levede 1652, nævnes som Anne Iohansdatter Leijel. Hun arvede efter sin Fader hans Gaard i Malmø, der var opført af Borgmester Hans Michelsen. (A.U.Isberg II. a.p.123, 125-36 og b.p. 436).

C.) Kirstine Iohans(Hans)datter Leiel (16o2-72) - hun kaldes i N.S.T.II.p.321 Lælius - blev i 1623 gift med Morten Madsen, f.i København 1596, + i Aarhus 1643 (Søn af Bager og Kæmner Mads Nielsen og Abelone Hansdatter). Efter at have været Lærer for Christian IV.s Børn med Kirstine Munk, blev han Rektor i Sorø og 1621 Magister, 1622

+) Ifølge Ovenstads Militærbiografier har ikke mindre end 6 Officerer af Navnet Ley (Leyel) gjort Tjeneste udelukkende i Norge. Der er en svag Mulighed for, at de hører til den ovenfor omhandlede Slægt. Ældst af dem er Kaptajnløjtnant Iens Willumsen L. (ca.1631-17o4), der for Alderens Skyld kunde være Søn af Guvernør Willum L. - Sønner af Kaptajnløjtnanten er rimeligvis Premierløjtnant Hans Iensen L. (ca.1664-1734) og Sekondløjtnant Willum Iensen L., der var Sergeant 1693.Dennes Søn er vistnok Major Niels Willumsen L., (ca.17o9-43). Tilbage staar da kar. Kaptajn Arne L. (ca.1698/17o1-1776) og Sekondløjtnant Christian Wilhelm L., der var Sergeant 1693 og døde 1742. Bortset fra sidstnævnte og Hans Iensen L. har de alle i Begyndelsen eller til Stadighed staaet ved Oplandske Rgt.

Slotspræst paa Frederiksborg, 1624 kgl. Konfessionarius - og fulgte Kongen paa Felttoget i Tyskland, 1627 Biskop i Aarhus og 1634 Dr.theol. Han "kaldes undertiden urigtigt Leiel (Lælius)", se iøvrigt om ham Dansk biografisk Leksikon.

Hans Hustru blev bekendt for sin tragiske Skæbne; hun blev uskyldig anklaget for Trolddom, Barnemord og Ægsteskabsbrud og fik først efter mange Genvordigheder Oprejsning.

Af deres Børn, blandt hvilke Sønnerne - saavel som disses Sønner - alle skrev sig Lelius, medens Samtiden oftest kaldte dem Lælius, kendes følgende, hvis Indordning efter Alder dog ikke har været mulig:

1) Frideric Lelius, f.1627, + 1702. Han blev Student fra Aarhus 1649, Bacc. 1650, og 1652-57 i Udlandet (bl.a. i Straasburg og Padua, hvor han nævnes som Prokurator). I 1660 var han dansk Legationssekretær ved Freden i Oliva , rejste saa indtil 1677 som Hovmester med danske og engelske Adelsmænd og var indtil 1683 Informator for Kronprinsen (den senere Kong Frederik IV.). Sidstnævnte Aar blev han Kancelliraad. I 1699 blev han udnævnt til Landsdommer i Viborg (og til Justitsraad), men afskediget næste Aar med Bibeholdelse af sine Indtægter. Han var ca. 1685 blevet gift med Præstedatteren Anna Cathrine Spend; men de havde ingen Børn (jfr. hans senere nævnte Testamente fra 1690 og H.Ehrencron-Müllers Forfatter-Lexikon; efter dette var Hustruens Fader Provst og Sognepræst i Vordingborg, Mag. Christian Nielsen Spend, medens det i Viborg Købstads Historie, red. af Sv.Aakjær, p.775, siges, at Faderen var Sognepræst Iens Nielsen Spend i Herlufmagle, og at hun først havde været gift med Sognepræsten i Munkbjergby Hans Pedersen Faxe, + 1678). I Viborgs Historie nævnes det, at hun ejede Agatius Loumands Gaard i Viborg, men 1736-37 var fraflyttet Byen.

Hun omtales oftere i Rentekammerets kgl. Resolutioner og synes at have været en meget energisk Dame. D.15.5.1703 (Nr.14,679) fastsattes det, at den af Justitsraad Lelius fremsatte og nu af hans Enke Anna Cathrine gentagne Begæring om at faa skænket Hus og Gaard i København ikke kan bevilges. I Res. 8.11.1705 (Nr.16,945) udtales det, at hendes Ansøgning om for Livstid at maatte nyde Ry Mølle i Skanderborg Amt paa Grund af et formentlig Løfte til hendes afdøde Mand om Hus og Gaard, i Betragtning af dennes Tjeneste som Informator for Kongen, ikke er begrundet, da et saadant Løfte ikke erindres at være

givet. I Res. 13.2.17o6 (Nr.16,97o) udtales det, at Kongen godt kan huske, at Landsdommer Fr.Lelius Enke skulde have 15o Rdl. aarlig af sin Mands Eftermand, Landsdommer Hans Lange, og ikke, som hun formener, 2oo Rdl. En kgl. Res. af 19.2.1714 (Nr. 21,559) gaar ud paa, at hendes Ansøgning om Konfirmation paa nu afdøde Landsdommer Langes Successionsbrev, hvorefter hun nød Pension, kan sendes til Kancelliet, men at hendes Ansøgning om at faa Hindborg Kirke i Salling som Gave ikke kan bevilges. D.15.1o.s.A. (Nr.21,882) nedlægges der Forestilling med Hensyn til en Ansøgning fra hende om at forundes en Pension, men nogen Resolution ses ikke at foreligge.

2) Christen - eller Christian - Mortensen Lelius. Han blev 166o Student fra Viborg og var 1667-7o Amtsskriver over Dueholm, Ørum og Vestervig Klosters Amter (d.v.s. Amtsforvalter over Thisted Amt). I 1669 blev han Borgmester i Thisted og døde 1699 paa sin Ejendom Sdr. Ullerupgaard i Sennels Sogn i Thy, hvor han boede i mange Aar efter at være gaaet af som Borgmester (P.T.192o p.124 og 193o p. 86). Han var i 1672 blevet gift med Kirsten Laursdatter (Jydske Reg.Nr. 96, men Indlæg mangler), der efter hans Død ægtede Handelsmand Nic.Aagaard fra Aalborg. Det sidste Ægteskab var barnløst, men den 2o.11.17o4 fik de kgl. Konfirmation paa testamentariske Bestemmelser til Fordel for hendes 2 fuldmyndige Sønner af første Ægteskab Mouritz Kønning Lelius og Marten Lelius (P.T.1929 p. 236, jfr. Jydske Reg. 17o4 Nr.143). Af disse blev den første Ejer af Nr. Ullerupgaard, medens den anden, der ellers kaldes Morten (og omtales som Kancelliraad), efter Moderens Død overtog Sdr. Ullerupgaard; han var forinden blevet gift med Amtmand A.C.Dyssels Datter Ingeborg Dorothea Dyssel (1683-1767), der overlevede ham. Mouritz var i 1694 blevet immatrikuleret ved Universitetet fra Sorø og døde i 1731, Morten blev imm. 1696 fra København. - En af disse er formentlig Fader til Christian Lælius, der 22 Aar gl. blev imm. fra Nykøbing Mors i 1722 og døde i København 1734.

3) Kirstine Mortensdatter Leiel. Hun var som nævnt først gift med Sognepræsten til Skt.Mortens Kirke i Randers, Mag. Thøger Pedersen, der var Søn af Forgængeren i Embedet Mag. Peder Thøgersen (+ 1634), hvis 1.Hustru Wiberg kalder Christine Madsdatter Leiel; hun har da formentlig været Søster til Biskop Morten Madsen). Efter 1651 blev Kirstine Mortensdatter gift med Borgmester og Godsejer Christian Spormand, med hvem hun havde Datteren Christiane Hannibali-

ne Sophie, der blev gift med Amtmand A.C.Dyssel, og Sønnen Thøger Spormand, Sekretær i Danske Kancelli.

4) Ellene eller Abelone Mortensdatter (+ 1679), gift 1641 med daværende Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Aarhus, Mag. Christen Nielsen Bundtz (Bonde), der fra 1642 til 1647, da han paa Grund af falske Rygter om, at han stod i Forhold til Svigermoderen, af Viborg Landsting blev dømt fra Embedet, var Sognepræst ved Domkirken i Aarhus; han blev imidlertid frikendt ved en Herredagsdom 1649. Fra 1652 til sin Død 1679 var han Kannik og Lektor i Theologi ved Gymnasiet i Christiania (Dansk biografisk Leksikon).

5) Ingeborg Mortensdatter, gift 1664 med Frantz Nielsen, men død kort efter Vielsen. - I Norsk slekthist. Tidsskrift II. p. 314 ff har S.H. Finne-Grønn skrevet om "Overgreb mod Finnerne paa Ringerike", derunder om Frantz Nielsen, der skildres som en yderst samvittighedsløs og raa Person. I en Note p.321 oplyses det, at han var Trælasthandler paa Bragernes og Proprietær paa Ringerike og døde barnløs 1674. Kort forinden var han (d.9.3.1674) blevet stævnet til Christiania Byting af Dr. Henrik Lælius, Christian Lælius og Mag. Christen Nielsens Hustru, fordi han ikke havde holdt Skifte efter sin Hustru Ingeborg Mortensdatter, som var deres Søster og var død 1665 i Christiania. +)

6) Anna(Lælia) Mortensdatter, (+ ca.1670), gift 1667 med Mouritz Kønning (Kønig), f.1637 + 1672, der 1656 var blevet Student fra Viborg og som Student deltog i Københavns Forsvar; 1658 tog han

---

+) Det er ikke lykkedes at finde noget nærmere om den nævnte Dr.Henrik Lælius. Det norske Rigsarkiv har velvilligst meddelt, at "Dr. Henricus Lælius" nævnes i den ommeldte Stævning som Broder til Mag. Christen Nielsens Hustru , uden at andre Oplysninger om han gives, men slet ikke omtales i de andre i Noten i N.S.T. citerede Aktstykker fra Statholderarkivet.

Han kunde tænkes at være den Henrik Mortensen, der 1650 blev dimitteret til Universitetet fra Slagelse lærde Skole, jfr. Hundrups Fortegnelse over de fra Skolen dimitterede Disciple i Roskilde Skoles Program 1862, men han er f.Eks. ikke under Navnet Lælius (Lelius, Leiel, Leyel) eller under Mortensen (Martini) fundet i Hundrups Fortegnelse over theologiske, juridiske og medicinske Doctores i samme Skoles Program 1854-55, eller i Worms "Lærde Mænd", Carøes Lægeetater, Wibergs Præstehistorie, Hjorth-Nielsens Prokuratorer eller Ehrencron-Müllers Forfatterlexikon, og heller ikke Schous Registre til Universitetsmatriklen indeholder Oplysninger om ham.

En Forveksling med Frederic Lelius er imidlertid ikke helt usandsynlig; denne kunde meget vel have erhvervet en Doctorgrad under sine mange Studieaar i Udlandet, og man savner ham i Grunden som Citant i 1674, hvor hans hidtil eneste kendte Broder, Borgmester Christen Mortensen Lelius nævnes.

theologisk Attestats, var udenlands i 3 Aar, blev 1663 Magister, 1666 theol. Adjunkt ved Universitetet, 1667 Professor i Theologi, 1668 Dr.theol. bullatus og 1668 Biskop i Aalborg. De havde 1 Søn. (Dansk biografisk Leksikon).

I "Slægten Dyssel" er gengivet en Alterkalk af Sølv som Amtmand Dyssel og hans Hustru har skænket til Tise Kirke. Foruden Initialerne A.D. og C.H.S.S. er i denne Kalk graveret 2 tætstillede Skjolde; det første indeholder Dyssel-Vaabenet: en seksoddet Stjerne over 3 Strømme; paa Hjelmen 2 over en Stang krydsede Vinranker, hver med en Drueklase. (Amtmand A.C.Dyssel er den første af Slægten, der vides at have ført dette Vaaben i sit Segl). Det andet Skjold er delt; dets 1.Felt viser en oprejst Fugl (med et ret kort Næb), vistnok holdende en Sten i den fremstrakte Klo (en "vagtsom Trane"); i det 2. Felt ses en Stjerne over 2 bjælkevis lagte Rækker af Ringe, 3 i hver Række; under disse en Stjerne. Paa Hjelmen 2 Vesselhorn, besat med "Paafjer" (eller rettere Stjerner paa en vandret Stilk); mellem Hornene en Ring over en Stjerne.

Endvidere er gengivet en Sølv-Oblatæske, som de har givet til Vrensted Kirke, forsynet med deres Initialer og med en lignende Fremstilling af Vaabnerne som paa Alterkalken; dog er de to Ringrækker i 2.Felt her blevet til 2 Strømme; mellem Vesselhornene er der kun een stor Stjerne lige over Hjelmen. Vaabnerne er ret skitsemæssigt udført og Æsken slidt.

(Jeg har haft Lejlighed til at se de Fotografier, hvorefter Gengivelserne er udført).

I Rigsarkivets Samling af borgerlige Segl har jeg fundet et, hvorunder der staar "C.Spormann 12.8.1695". Skjoldet indeholder kun en meget bred højre Skraabjælke (med dobbelte Konturer), hvorpaa er lagt en Række af 3 Ringe, alle med en næsten lodret stillet Stav igennem (eller lagt paa Ringene). Hjelmtegnet er en af den kronede Hjelm opvoksende Løve. [+)] Segl fra andre af Navnet Spormann (Spormand)

[+)] Arkitekt I.Arthur-Nielsen (hvem ogsaa adskillige andre Oplysninger og Henvisninger skyldes) har velvilligst meddelt, at han har konstateret, at dette Segl er udklippet af en Ansøgning af nævnte Dato fra Kaptajn Christian Spormand, og at en anden Ansøgning fra ham endnu bærer et tilsvarende Segl. Endvidere, at en Mand af den skotske Adels-

er ikke fundet i Samlingerne af borgerlige og adelige Segl.

Endvidere har jeg i Indlæg til Sjæll. aabne Breve 1678 Nr.24 set Kaptajn Hans Spormands Segl paa hans Testamente. Vaabenet er det samme som Kaptajn Christian Spormands, men forsynet med Initialerne H.S.M.

Ser man nu paa Christiane Spormands 3 forskellige Mærker, er det jo paafaldende, hvor lidt de ligner Vaabenet i de 2 Spormand-Segl. Ingen af dem indeholder saaledes nogen Skraabjælke eller har samme Hjelmtegn som Seglene. I hendes Vaaben paa Alterkalken (hvor Tranen staar i 1.Felt) er der ganske vist i 2.Felt 3 Ringe paa Rad, men den lille Stav i Ringene mangler; der er 2 saadanne Ringrækker, og over og under dem en Stjerne, som ikke findes i de nævnte Segl. Det synes dog ret nærliggende at antage, at Ringene er indsat for at minde om Vaabenet i disse Segl. Ved Oblatæsken er imidlertid ethvert Minde om det oprindelige Spormand-Vaaben forsvundet, idet de 2 Ringrækker er blevet til 2 Strømme (maaske fordi man har ønsket at skabe større Harmoni med Dyssel-Mærket, Stjernen over de 3 Strømme). Heller ikke Alliancesignetet har nogensomhelst Berøring med det gamle Spormand-Vaaben, idet der her i Stedet for Ringrækkerne er anbragt 2 Bjælker; desuden er den nederste Stjerne udeladt, formentlig fordi der var daarlig Plads til den. Da Amtmand Dyssel vilde danne et Alliancevaaben for sig og sin Hustru indenfor eet Skjold, var det jo næsten umuligt at dele dette Skjolds 2.Felt paa langs i 2 Felter, og han delte det derfor paa tværs; Tranen kom her i det nederste Felt.

Det er værd at lægge Mærke til, at der er en særlig Ejendommelighed ved Stjernen over Bjælkerne. I det Signet, jeg ejer, er der et lille Udsving ved denne Stjerne, som man skulde tro skyldtes, at Gravstikken var skredet, men som under Forstørrelsesglas tydeligt viser sig som en skraat nedad udvoksende Ring, set i Forkortning, og sikkert maa opfattes som en Bøjle; den dækker 2 af Stjernens Takker.

---

slægt (Leslie (of Wardis) førte et meget lignende Vaaben, nemlig en højre Skraabjælke, der er belagt med 3 Ringe i Rad, alle med Stave igennem, der dog her gaar i Bjælkens Retning, (de ses ogsaa betegnet som "buchles" - Spænder). I hvert af Felterne er der et Tidselblad; Hjelmtegnet er en opvoksende Grif. - Forfatteren Hans Krag har henledt Opmærksomheden paa, at en Graf von Leslies Vaaben ifølge Siebmachers Wappenbuch 1657 er: I Sølv Felt en purpurfarvet Bjælke, belagt med 3 gyldne Spænder; Hjelmtegnet er et Grif-Hoved.

Ganske det samme er Tilfældet ved et andet tilsvarende Alliancesignet, hvoraf Aftryk findes under Dyssel i Rigsarkivets Samling af "borgerlige Segl". Der foreligger formentlig ikke en Reminiscens fra Ringene i Spormand-Seglene, se nedenfor om Johs.Ewalds Segl. Efter al Sandsynlighed skal den samlede Figur være et "Sporehjul" med tilhørende (ubehjælpsomt anbragt) Bøjle - og man har altsaa her valgt at danne en "talende" Figur, der angiver Navnet Spormand. Tanken hermed har antagelig været, at Familien i Erkendelse af sin manglende Ret til at føre det oprindelige Spormand-Vaaben vilde have det Navn, den bar, udtrykt i sit Vaaben, vel at mærke ved en Figur, der ikke fandtes i det gamle Spormand-Vaaben.

Vaabenændringer indenfor en Slægt er ganske vist ikke helt ualmindelige, men en saa fuldstændig suveræn Skalten og Valten med Vaabenet, som der her er Tale om, vilde sikkert være utænkelig, hvis Christianes Fader, Borgmester Christian Spormand, var en agnatisk Spormand (og altsaa havde Ret til at føre det gamle skotske, formentlig adelige Vaaben). - Det er jo muligt, at Borgmesteren selv har brugt en af de 3 Varianter, men de andre kommer i alt Fald paa Amtmandens Kappe. - Forudsætningen for dette Vaabenvirvar maa sikkert være, at Borgmesteren ikke var Helbroder til Professor Peder Spormand, men Søn af Borgmester Peder Svendsen i Helsingør og Margrethe Davidsdatter, hvem denne havde ægtet, efter at hendes første Mand, Hans Pedersen (Spormand), Professorens Fader, var død. Borgmester Christian Spormand maa da rimeligvis være identisk med den tidligere nævnte Nr.3 Christen Pedersen Trans, f.1626 i Helsingør, skønt dette Tilnavn paa Forhaand kunde synes at tale derimod. Navnene Christen og Christian bruges jo ved denne Tid i Flæng; Navnet Trans, som maaske kun skyldes en Opkaldelse, kan han meget vel senere have opgivet til Fordel for Navnet Spormand, som ogsaa alle hans Brødre antog. Medens der ellers vides ganske god Besked om Borgmester Peder Svendsens andre Børn, er Christen Pedersen Trans ikke fundet omtalt senere. I Hostrup Schultz' Bog fra Helsingør gives der ikke yderligere Oplysninger om ham, og han nævnes ikke i "Helsingør i Sundtoldtiden". Akademiker har han vistnok ikke været. I Schous Registre findes han ikke under Trans, ligesom han forgæves er efterset under Christianus Petri. En Række andre Værker (bl.a. Københavns Borgere 1659) er gennemgaaet uden Resultat.

- At Mærket i 2.Felt af Christiane Spormands Vaaben paa

Alterkalken, saa vel som det tilsvarende Mærke i de andre Varianter, skal repræsentere hendes Faders Slægt, maa man formentlig gaa ud fra.

Der kunde dog ligge en Vanskelighed i, at dette Mærke paa Kirkesølvet ikke staar i det fornemste 1.Felt, hvor Faderens Mærke efter Heraldikens Regler skulde findes, hvortil kommer den Mulighed, at Borgmester Spormand, hvis han er identisk med Christen Trans, kunde have valgt Tranen, der jo staar i 1.Felt, som sit "talende Vaaben". Man kunde yderligere tænke sig den Mulighed,at der overhovedet ikke er Tale om et Alliancevaaben, men simpelthen om Christianes fædrene Vaaben, der da i 1.Felt skulde pege paa hans oprindelige Navn Trans (hvad enten nu dette Navn skyldtes en Opkaldelse eller mulig kunde være hans Faders Slægtsnavn), medens 2.Felt skulde repræsentere Navnet Spormand.

Bortset fra, at det ikke synes særlig nærliggende at vælge Tranen som talende Mærke - Udtalen af Trane og Trans er saa forskellig -, er det imidlertid ikke hidtil konstateret, at Borgmester Spormand eller nogen Trans har ført Tranen i deres Segl (Rigsarkivets Seglsamlinger indeholder intet Segl fra disse), og man kan, som Vaabenvarianterne formentlig viser, næppe hos Christiane Spormand eller hendes Mand regne med synderligt Kendskab til de heraldiske Regler. At Tranen, der i Alliancesignetet staar paa den mindst fornemme Plads, paa Kirkesølvet indtager den fornemste, gør det i Virkeligheden umuligt at drage nogen Slutning af dens Placering.

Hypotesen er altsaa kun svagt underbygget og falder formentlig helt sammen, naar man retter Blikket mod et andet Forhold, hvorfra en fuldgod Forklaring paa Tranens Tilstedeværelse i Vaabenet synes at kunne hentes.

Man kan her fæste sig ved, at Christiane Spormands Morbroder, Borgmester Christen Mortensen Lelius' Sønner Mouritz Köning Lelius og Morten Lelius d.4.3.172o blev adlet med følgende Vaaben: Skjoldet er ved en gylden og en blaa "Skærfe" (Skraabjælke) delt fra højre i blaat, hvori en hvid Trane, og Guld, hvori en opspringende Enhjørning; paa Hjelmen er der 2 hvide Fuglevinger.

I "The Book of Public Arms" af A.C.Fox-Davies, p.713, er Skotlands Vaaben afbildet, saaledes som det i 1672 blev indført i det skotske heraldiske Instituts Register. Skjoldet holdes af to Enhjørninger. Enhjørningen i Lelius' Skjold skal da formentlig betegne skotsk Afstamning (paa Spindesiden).

Naar Brødrene har faaet optaget Tranen i deres Vaaben og denne ligeledes anvendes af deres Kusine Christiane Spormand, ligger det nær at antage, at dette Mærke har været brugt af en af deres fælles Ascendenter (bortset fra den oprindelige Slægt Leiel, der jo førte helt andre Mærker). Det bemærkes iøvrigt, at Morten Lelius og hans Broder i 1704 selv kun beseglede dem fornævnte testamentariske Bestemmelse med sammenslyngede Forbogstaver (medens deres Moders ganske lille Segl i Skjoldet vistnok har et liggende Dyr ved Siden af en Stang e.l.).

Man kunde da tænke sig, at Tranen, den aarvaagne Fugl, der synes ret velegnet som heraldisk religiøst Symbol, havde staaet i deres fælles Bedstefaders, Biskop Morten Madsens Signet; det viser sig i alt Fald, at hans Søn, Landsdommer Frideric Lelius under sit Navn paa sit i København udstedte Testamente af 6.8.1690, konfirmeret 3.1.1691 (Sjæll.Reg.Nr.3), har sat et Segl, der i Skjoldet viser en vagtsom Trane (medens der over Hjelmen staar en Stjerne og hans Initialer F. og L.). Men det er under alle Omstændigheder nu konstateret, at Tranen førtes indenfor Generationen forud for Christiane Spormand og de to adlede Brødre Lelius, og det kan vistnok antages, at Landsdommerens Søskende, Kirstine Mortensdatter Leiel, gift Spormand, og Borgmester Christen Mortensen Lelius, ligeledes har anvendt dette Vaaben eller dog kendt det som denne Linies Mærke. Det var herefter ganske naturligt, at Christiane Spormand satte Tranen i det særlige Allianceskjold paa Alterkalken og Oblatæsken, og at de adlede Brødre Lelius fik den optaget i deres nye Vaaben. Det kan tilføjes, at Christiane ogsaa overtog sin Morbroders, Fr.Lelius' Hjelmtegn, Stjernen. - Tranen i Allianceskjoldet dementerer formentlig herefter klart, at hun skulde være Datter af Professor Peder Spormand og Sibylle Walstorp, jfr. foran. - Tranen kom jo ogsaa med i Alliancesignetet, og her virker det maaske særlig ejendommeligt at se Hustruens Forældres Alliancevaaben i samme Skjold som hendes Mands Vaaben.

- Alliancevaabenet for et Ægtepar vil i Almindelighed med en vis Ret kunne anvendes af deres Børn, da det jo kun viser deres fædrene og mødrene Vaaben og saaledes klart angiver deres Udspring, men der kan naturligvis være Fare for, at et saadant Vaaben bliver anvendt ogsaa af de følgende Generationer, som maaske ikke kender eller tænker paa Oprindelsen, men kun holder sig til, at Faderen brugte det. Et særlig grelt Eksempel herpaa omtales i 4.Udg. (1947) af "Peter

Andreas Heiberg og Thomasine Gyllembourg"pag. 407, hvor det siges, at det Alliancevaaben, der dannedes for Fogden Giert Heiberg (1660-1724) og hans Hustru, anvendtes af Slægtsmedlemmer helt op til Nutiden.

I og for sig er jo den følgende Generations Brug af et Vaaben, der - som Amtmand Dyssel og Hustrus Alliancevaaben - foruden Forældrenes Mærker indeholder Mormoderens, meget besynderlig. Da det imidlertid vides, at der har eksisteret 3 Signeter med Alliancevaabenet, maa i alt Fald flere af Amtmandens Børn have brugt dette Vaaben.

- Iohs.Ewalds originale Testamente af 15.3.1780 er konfirmeret den 30.3.1781 og findes i Sjæll. aabne Breve Nr. 218 s.A. Det begynder saaledes:

"Uskiønsom vil jeg ikke døe. Den største Erkientlighed har min Værtjnde Madame Sal. Skovs fortient af mig". Varmt taler han om hendes opofrende Omhu og Hjælpsomhed overfor ham og skænker "Anna Kristina Salig Tømmermester Skous Efterleverske" alt, hvad han efterlader sig, derunder hans Tilgodehavende "hos Boghandler Hr. Proft for Oplaget af mine Skrifter", dog med Fradrag af Udgifterne til Begravelsen, "den jeg vil have saa lidet bekostelig, som skee kan". Han gaar ud fra, at hans Moder, der ofte har været Vidne til, hvor god Madame Skou har været mod ham, vil billige dette. Sluttelig beder han Konferensraad Carstens og"Høyærværdige Hr.Doctor Schönheyder" paase Testamentets Opfyldelse. (Det er Direktøren for det tyske Kancelli, senere Geheimeraad, A.G.Carstens (1713-95), Ewalds Velynder og æstetiske Raadgiver og Sognepræst ved Vor Frue Kirke, Dr. theol. I.C.Schönheyder (1742-1803), senere Biskop i Trondhjems Stift, Ewalds "Skriftefader").

Under Iohs.Ewalds Navn staar det omtalte Segl. D.Rogert og N.S.Milling bevidner, at Ewald har underskrevet og forseglet Testamentet; men for dem findes ingen Segl. (Førstnævnte er Ewalds Ven, Theolog og Jurist, senere Landsdommer paa Bornholm D.L.Rogert (1742-1813), der skal have komponeret Melodien til "Kong Christian". Den anden er Nicolai Severin Milling (1745-1807), der blev theol.Kandidat 1770, Sognepræst i Kongerslev og Komdrup 1782 og i Saltum og Hune (1783).

Endelig erklærer hans Moder Marie Huulegaard i en Paateg-

ning af 18.3.1781 - Dagen efter hans Død -, at hun slet intet har imod Testamentet "og er fornøyet dermed". (Intet Segl).

Lindes store Tegning af Seglet paa Testamentet er meget smuk og i det hele rigtig, men afviger dog i visse Enkeltheder fra Seglet: Hjelmtegnets Stjerne skulde have været anbragt ret højt over Vinrankerne paa en Forlængelse af Stangen, der bærer dem, og alle Stjernerne skulde have været mindre. Fra Stjernen i 2.Felt, der vistnok med Vilje er tegnet med lidt usikre Konturer, udgaar i Virkeligheden skraat nedad mod (heraldisk) højre noget, der ser ud som 2 korte, ret tætstillede, kantede Stænger af forskellig Længde. Den samlede Figur skal formentlig ogsaa her være et Sporehjul med tilhørende Bøjle, der i dette Tilfælde er kantet og rigtigt anbragt med Aabningen udad.

Ewalds Signet er iøvrigt dygtigere stukket og smukkere udformet end de 2 andre. (En lille Gengivelse af Lindes Tegning er senere fremkommet i en Artikel om Iohs.Ewald i Medicinsk Forum 1953 p. 183).

Med Hensyn til hans Benyttelse af dette Alliancesignet bemærkes, at en Gennemgang af Bogen om Slægten Dyssel og de i P.T. 1932 p.219-26 og 1933 p.231-33 trykte Artikler om den her ommeldte Slægt Ewald ikke har vist nogen Slægtskabs- eller Svogerskabsforbindelse mellem de 2 Slægter. Registret til "Slægten Dyssel" indeholder endvidere ikke Navnet paa nogen af Iohs.Ewalds kendte Venner (saaledes ikke dem, der omtales i hans Testamente eller var til Stede ved hans Dødsleje) eller Navnene fra Ewalds Navneliste (i Marginen af Manuskriptet til Fortællingen "De Fremmede"), der efter Dr. Bobés Mening omfattede de Personer, hvem han kunde paaregne som Abonnenter paa det Ugeblad, hvori Fortællingen skulde fremkomme, fordi de af personlig Interesse for ham vilde støtte Foretagendet, eller hvem han vilde sende Bladet som Tak for modtagne Tjenester (P.T.19o5 p.289-93, jfr. L. Bobé: "Johannes Ewald. Biografiske Studier", Kbhvn.1943). - En personlig Forbindelse, der kunde forklare, at Signetet var kommet ham i Hænde, vil sikkert vanskeligt kunne paavises.

Ejendommeligt er det at se, at Iohs.Ewald, ifølge Oplysningerne i Dr.L.Bobés Udgave af "Levnet og Meninger" om de deri optagne Breve fra ham, har forseglet 2 Breve fra 1774 (da han boede hos Fiskemester Ole Iacobsen og hans Hustru Marie Cathrine Køster i Rungsted Kro) med forskellige Signeter, det ene med Initialerne H.K.,det andet med C.D.; endvidere, at han af 3 Breve fra 1776 (medens han var i Sø-

bækshuset hos Forvalter Herman Lem og hans Hustru Anna Dorothea Kølbel) har forseglet det ene med det førstnævnte Signet, de 2 andre med et Signet med I.D.K., og i 1778, da han var kommet tilbage til København, har forseglet med Initialet H., samt i 1779 bruger et Signet, der viser en Justitia, støttet til et Skjold, hvori staa H.H.

Han har aabenbart forseglet sine Breve med Signeter, der tilfældig var ved Haanden. Signetet med H.K. synes han dog at have ført med sig fra Rungsted Kro til Søbækshuset; man kunde tænke sig, at det havde tilhørt "Mester-Messing-Brender" Henrik Køster (+ 1754), Ole Iacobsens Svigerfader, og maaske har da det i 1776 brugte Signet med I.D.K. tilhørt Iacobsens Svoger Iohan Detlev Køster, der i 1754 angaves at være lo Aar gl. En svag Mulighed kunde der være for, at det sidste Signet har tilhørt Iohs.Ewalds Ven, Skolemesteren Iohannes Kølbel (1746-18o2), der var Broder til Herman Lems Hustru.

Ewald har øjensynligt i Aarene 1774-79 ikke selv haft noget Signet med eget Mærke. (I Rigsarkivets Samling af borgerlige Segl findes ganske vist under Navnet Ewald et Segl med I.E., men der er ingen Angivelse af, at det skulde hidrøre fra Digteren, og der har eksisteret flere Mænd af dette Navn med samme Forbogstav).

- Benyttelsen af andres Signeter har iøvrigt ikke været helt ualmindelig; navnlig gjalt det naturligvis for nærpaarørendes Signeter, jfr. herved P.B.Grandjean: "Dansk Sigillografi" p.115 ff. Fra et begrænset Omraade kan nævnes, at Holckernes Mursparrevaaben findes i Seglet paa en Skrivelse af 9.5.1772 (Den militære Pensionskasse Nr. 1594) fra Kapt. I.M.Heym (1724-18o3), skønt Slægten havde eget Vaaben. Han var gift med en Datter af Oblt. Ole Holck. Og blandt Rigsarkivets borgerlige Segl findes under Holck et Mursparresegl med Vedtegningen "Hartvig, Capitain i Norge". Det er ikke, som man skulde tro, et Segl fra en Hartvig Holck, men stammer fra Kaptajn P.F.Hartwig (1816-19o4), der var Svigersøn af Generaladjudant Ole Elias Holck og har benyttet dennes eller sin Hustrus Signet. Desuden kan henvises til, at der i Rigsarkivets Samling af borgerlige Segl findes Aftryk af et i min Slægt nedarvet Signet med "Løvehovedvaabenet", som svarer til, men ikke er identisk med, Signeter, der vides brugt i Slægten indtil Midten af 17oo-Tallet. Seglet er henført til en vis Hieronymus Müller, som er ukendt indenfor Slægten og antagelig har laant Signetet - og leveret det tilbage igen, jfr. nærmere P.T.1946 p.93-95.

- Efter alt det anførte vilde man vel gaa ud fra, at Seglet paa Iohs.Ewalds Testamente maatte være aftrykt med et i Øjeblikket

laant Signet. Hertil kommer, at der vistnok ikke nu findes noget andet med Segl forsynet Brev fra Ewald i Tiden fra 1779 til hans Død 1781, saaledes at han kun vides at have brugt det ommeldte Signet til Testamentet den 15.3.178o. Der er imidlertid endnu et Forhold, der maa tages i Betragtning.

I Rigsarkivets Seglsamling findes under Ewald intet, der blot minder om Seglet paa Testamentet, men i Vajsenhusets Direktions Akter er der to Breve fra hans Fader, Vajsenhuspræsten Enevold Ewald, af 11.1o.175o og 3.6.1751, begge med delvis beskadigede Segl. Disse Segl indeholder kun een Figur, en Trane med en Sten i den fremstrakte Klo, indenfor en Omskrift, hvoraf jeg kun kunde læse "Vorsicht schat .....". Paa hver Side af Tranen stod et E.

Man kunde da tænke sig, at Iohs.Ewald havde faaet eller købt det Signet, han senere brugte til Testamentet, og uden at kende dets Oprindelse havde taget det til sig som sit eget, fordi det mindede ham om Faderens Segl; det indeholdt jo dennes "vagtsomme Trane". Det maa jo erindres, at dette Segl findes under hans Navn paa et saa vigtigt Dokument som et Testamente, hvor det skulde tjene til at bekræfte Rigtigheden af hans Underskrift, medens de fornævnte Forseglinger for ham kun havde tjent det rent praktiske Formaal at lukke de sammenfoldede Brevark.

Imidlertid ses det af"Dansk Sigillografi", at laante Signeter har været anvendt ved Besegling af vigtige Dokumenter, saaledes har Hr.Holger Gregersen Ulfstand i 1524 beseglet en Dødsdom med sin Søsters Signet. - Endvidere har Forfatteren Hans Krag, der bl.a. har udarbejdet "Norsk Heraldisk Mønstring fra Frederik IV.s Regjeringstid 1699-173o", velvilligst meddelt, at han har gennemgaaet en Række med Segl forsynede Testamenter fra 17oo-Aarenes Begyndelse og til Midten af Aarhundredet og i flere Tilfælde kunnet konstatere, at der er brugt laante Signeter eller Signeter, der er arvet fra paarørende af andre Slægter. Naar dette lægges til det tidligere anførte, synes den stærkt belastede Vægtskaal at synke til Fordel for den Antagelse, at Iohs.Ewald kun har laant Testaments-Signetet. Juridisk betonede Betragtninger holder ikke altid i Praksis, og "Tranen" maa man vist lade flyve (selv om den jo ogsaa kan have gjort det laante Signet lidt mere hjemligt for ham).